

LÓZAI BALÁZS

A KÖZÖSSÉG SZEREPE AZ EGYÉN ÉLETÉBEN

Vizsgálatunkban az emberek közösség iránti szükségletéből indultunk ki, s ezen belül is nagy hangsúlyt fektettünk arra a hatásra, amelyet a közösségek gyakorolnak az egyén életére. A közösségi aktivitásért „cserébe” olyan értékekhez juthat az egyén, amelyekhez a tagság híján nem tudna. Fontos megvizsgálni az egyén személyiségjegyeinek alakulását a közösségi tagság hatásaként. A hatékony együttműködés toleranciát feltételez és integrációt eredményez. A közösségi tagság időben távolra mutató hatásokkal is rendelkezik az egyén életében. A személyes kapcsolatok gyakran nem érnek véget a közösség falain belül, hanem időben és térben gyakran igen távolra mutatnak.

Annak idején Tönnies a megértést és az egyetértést tartotta olyan közösségi kohéziós erőknél, melyek az egyént a közösségbe ágyazzák. Hangsúlyozta továbbá, hogy a közösségek alapvető funkciója a közös célok eléréseért folyó együttes munka. Napjainkban, miközben kiemelt jelentőséget tulajdonítunk a közösségek létrejöttének és működésének, azt tapasztaljuk, hogy a társadalom nagyobbik része nem kapcsolódik egyetlen közösséghez, csoporthoz sem. Vizsgálatunk tárgya a közvetlen közösségek világa, melyek tagjai személyesen ismerik egymást.

A közösséghez tartozás személyes „költségei” és „jutalmai”

Az interjúkból kiderül, hogy a közösséghez tartozás nem jár lemondások nélkül, a tagok, vezetők komoly időbeli ráfordítását követeli meg. A családra, munkahelyre fordított idő gyakran kerül ellentétbe a közösségre fordított idő arányával. A hatékony közösségi részvétel komoly energiákat emészt fel, aminek kárát sokszor a szoros emberi kapcsolatok látják.

*„Mivelhogy az idő az, amelyből manapság a legkevesebb van az embernek, ezért rangsorolni kell, hogy most mire szánom az időmet. Nyilván arra szánom, ami a legfontosabb, a közösségi élet, a barátok, klub, ez a fontos. És ennek érdekében mondjuk más dolgokat háttérbe helyezek”
(Hobbiközösség, 41 éves).*

A lemondásért, a sok áldozatért az olyan élmények kárpótolják az egyént, amilyeneket mint közösségen kívül álló nem élhetnének át. Sokan úgy vélik, hogy ha a közösség, a közösségi szellem hiányozna életükből, valójában az volna a valódi veszteség, az igazi lemondás. Talán éppen ez a motiváció hiányzik azokból ma, akik nem fordítanak időt és energiát a közösségi kapcsolattartásra.

...mióta nyugdíjas vagyok, azóta érzem úgy, hogy ez jó, hogy ezt csinálom, és hogy ez ad valami ...önlegültséget? Nem jó kifejezés rá, de nem tudok jobbat hirtelen, tehát van egy olyan érzésem, hogy nem élek hiába, csinálok valamit, ami másoknak jó. És akkor ez bizonyos szempontból megnyugvást, meg nyugodt lelkiismeret ad.” (Természetvédelmi).

A közösségi részvételnek számos, a közösségen túlmutató hatása van. Egy adott közösséghez való tartozás nemcsak a közösségen belül formálja a kapcsolatokat, számos barátság egy közös cél érdekében való csatlakozás eredményeképpen alakul ki és erősödik. Egy vizsgált sportegyesület berkein belül már többször előfordult klubházasság, a fiatalok az egyesületben való közös megismerkedésüket és közös klubtevékenységüket követően kötöttek házasságot egymással. A közösségi tagság gyakran más minőségbe helyezi az egyének közötti kapcsolatot, a hétvégi összejövetelektől kezdve a közös vacsorákon át az egyéb közös programokig.

Látható, hogy a közösségi tagságnak számos olyan időben távolra mutató következménye van, melyek komoly hatást gyakorolnak az egyén életére, a szabadidő hasznos eltöltésétől akár az olyan szoros kapcsolatokig is, mint a házasság.

Az interjúkból kiderül, hogy gyakran segítenek egymásnak a tagok a közösségi színtereken kívül is. Sok esetben összefonódik a munkahely a közösségi léttel. Ez több szempontból is meghatározza az egyén életét, hiszen így az egyik közege meghatározza a másikat, a munkahelyi közösségi lét döntően befolyásolja ugyanazon közösségnek más közegeben való találkozását, kapcsolattartását.

... itt a klubban ismerkedtek meg és azóta túrázgatnak együtt, és hát most... mikor? Szeptember 13-án lesz a harmadik klubházasság. Most lesz az egyik, illetve hát két klubtagnak az esküvője, itt Pécsváradon, mert az egyik az pécsváradai, a menyasszony, és már kettő volt, tehát olyan házasság, akik a klubban ismerkedtek meg.” (Természetvédelmi).

A közösséghez tartozó egyének a közösségen kívül is jó társas kapcsolatokat ápolnak, így a közösség szerepe túlnő a csoporton belüli kapcsolatokon és hatása az

egyén életében további területeken is érzékelhető. Fontos, hogy a közösség figyeljen a tagok magánéletének problémáira, gondjaira is.

„...Több kollégánk is elment most nyugdíjba, és mi is benne voltunk az előkészítésbe, munkatársakat bevontunk, virágot vettünk, ajándékot választottunk meg minden, és ugye többféle emberről volt szó, különböző ízlésvilággal, többféle kívánságokkal, akikkel együtt dolgoztak, vagy közelebb álltak hozzájuk, azokkal megbeszéltük, hogy segítsen ajándékot választani. Ők pedig természetesen örömmel vállalták a feladatot. Nálunk nagyon családias a hangulat, nehéz szívvel mentek nyugdíjba, mert szerettek itt dolgozni. Nem csak az a fontos, hogy az alkalmazott dolgozzon, odafigyelünk rá, hogy magánemberként is jól érezze magát” (Munkahelyi közösség, 48 éves).

Az egymásnak történő segítségnyújtás fontos szempontja a közösségek életének. A közösségek tagjai nagyobb arányban várhatnak segítséget egymástól, mint a közösségi keretek közé nem integrálódott egyének. A különböző közösségek eltérő jellemű egyéneket integrálnak, ám a tagok kooperációja is különböző az eltérő típusú közösségekben. Bizonyos közösségekre jobban jellemző a tagok közötti szolidaritás, míg másokban kevésbé. A közösségi együttműködés pozitív hatással van az egyén személyiségének fejlődésére. Az önszegélyező csoportok esetében jobban egymásra vannak utalva a közösségi tagok, nagyobb mértékben várnak és nyújtanak egymásnak segítséget, mint azok a közösségek, melyeket könnyebben fogad el a társadalom. Az önszegélyező csoportok tagjai nehezebben integrálódnak a társadalmi keretek közé. Esetükben gyakori a bezárkózás. Mivel a társadalomnak jelentős része negatívan viszonyul hozzájuk, gyakran el sem jutnak a cselekvés szintjére, nem vállalnak közösségi szerepet. Számukra nagyobb szervezőmunkát igényel akár egy közös találkozó megszervezése, vagy egy kirándulás is, hiszen más közösségekhez képest lényegesen több problémával találják szembe magukat.

„... Sajnos jellemző rájuk, hogy annyira beszűkülnek, hogy egyszerűen valahogy nem akarnak kimozdulni, és ezért szeretnék valamilyen úton-módon valamilyen programokat beiktatni...” (Gyengénlátók, 50 éves).

A közösségi lét ad egyfajta pluszt a tagoknak, egy olyan többletet, amely hatékony segítséget nyújt a mindennapi életben való küzdelemhez. Önszegélyező csoportoknál a közösségnek ez a szerepe még inkább előtérbe kerül. A közösség számos esetben segítséget nyújt az egyéneknek a mindennapi élet problémáinak megoldásában, a társak támasza, közös tapasztalata számos előnnyel jár.

Természetesen a közösség sem nyújthat minden esetben támpontot az egyén számára, az életben való eligazodás tekintetében viszont mindenképpen hasznos és hatásos az, ha valaki egy vagy több közösségnek a tagja. Az egyénnek védelmet nyújt, biztonságot, célt, értelmet adhat, ha egy közösség tagja lehet, segítséget nyújthat és kaphat azon céljai elérésében, melyekre egyedül, csoporthoz tartozás nélkül nem lenne képes. Ezzel ellentétben azonban vannak a társadalomban olyanok, akik saját autonómiájukat féltik, úgy érzik, hogy a közösséghez tartozással kénytelenek lennének feladni saját személyiségüket, nem lehetnének önmaguk. Vannak egyének, akik ezt csoporton belül könnyebben megvalósítják, mások gátként tekintenek a közösségre. Mindehhez hozzájárul a globalizáció, amely igen gyakran megszünteti a lokalitást, elszakít embereket egymástól, valamint a fogyasztói társadalom világa, ahol gyakran az egyén nem találja saját helyét a világban, s ezáltal közösséghez sem képes kötődni. A csoporthoz tartozás természetesen kíván némi áldozatot tagjaitól, valamennyi lemondás szükséges ahhoz, hogy a közös célok megvalósuljanak.

A közösségi vezető személyes hatása

Többnyire a közösségi vezetők azok a személyek, akik összefogják a közösséget és a közös célok felé orientálják a tagokat. A közös cél érdekében való összekovácsolódás értelmet ad az egyén mindennapos küzdelmeinek, a társakkal való közös együttműködés megerősíti azt az érzést, hogy fontos tagja valaki a társadalomnak, s egy magasabbrendű cél érdekében a vezetők és tagok könnyebben hajlandóak lemondani életük egyéb dolgairól. Ésszerű szervezéssel kiküszöbölhetőek azok a problémák, amelyeket a közösségre fordított idő által az élet egyéb területei megsínylenének.

Az interjúkból megtudtuk, hogy nincs olyan közösségvezető, aki ne érezne szívügyének az adott csoport vezetését, de a tagok elégedettségéhez ugyanúgy elengedhetetlen a közösségi tagság. Fontos számukra, hogy olyan emberekkel álljanak kapcsolatban, akikkel valamilyen szinten hasonló az értékrendjük, ugyanazokért a célokért küzdenek, esetlegesen eltérő motivációs szinten.

„...fontosnak tartom hogy ebben benne vagyok, ezt egy nagyon jó dolognak tartom. Összefogni embereket, meg kivonni őket a nagyvilágnak a legrosszabb dolgaiból. Gondolok itt a drogra, az alkoholra meg ilyen apróságokra amiket manapság nagyon nehéz visszaszorítani.” (Hagyományörzők, 22 éves).

A közösségben az egyén személyes vonásai – legyen szó vezetőről vagy egyszerű tagról – komoly hatással van a közösség többi tagjára, s ezáltal a közösségi kohézióra. A közösségvezető személyisége alapvetően befolyásolja a közösség működését. A tagokkal való

viszony befolyásolja az együttműködés hatékonyságát. A sikeres együttműködés pozitívan befolyásolhatja azt az időmennyiséget, amelyről a közösségvezetőnek feladatai ellátásának érdekében le kell mondania. Az egyéntől függ, hogy időbeosztását milyen módon kezeli, és hogy ez mennyire terheli meg – ha egyáltalán megterheli – többi szociális kapcsolatát. A lemondások mellett ugyanakkor olyan élményt nyújt a közösség a tagoknak, s a vezetőknek, melyekben nem lenne részük közösségi kapcsolatok hiányában.

Egyén és közösség „távolságai”: hasonlóság és különbözőség, befogadás és kirekesztettség

A közösség komoly hatással bír az egyén életére, ugyanakkor nagy különbség mutatkozik a tekintetben, hogy kinek mit jelent a közösséghez tartozás. Az interjúalanyok legtöbbször hangoztatott válasza az volt, hogy „itt jól érzem magam”. Vannak olyanok, akik ezáltal nem érzik magukat magányosnak, barátokra, társra találtak a közösségen belül. A közös időtöltést egyértelműen pozitívnak látják a megkérdezettek, az együtt töltött időt hasznosnak tartják. Állításuk szerint olyan emberekkel találkozhatnak az egyesületek, klubok által, akikkel hasonló az érdeklődési körük, esetenként a világnézetük. Amennyiben utóbbi nem is egyezik, sokat tanulhatnak egymástól azok, akiknek – bár a világszemléletük különböző, – érdeklődési körük megegyezik. Az egymáshoz való alkalmazkodás, a másik álláspontjának meghallgatása és akár egyetértés hiányában annak tiszteletben tartása más területeken is kamatoztatható. A közösségiség folyamatos toleranciára készíti a tagokat, csak úgy működhet hatékonyan a közösség, amennyiben a tagok képesek saját véleményük és nézőpontjuk mellett a másokét is meghallgatni és tiszteletben tartani. Amennyiben erre képesek a tagok, úgy hatékonyan tud a közös célok irányában haladni a közösség.

A közösségben az embert olyanok veszik körül, akik hasonlóképpen gondolkodnak, és ugyanazon célokért közösen dolgoznak. Ez hatással van a teljesítményre, illetve a közösségi kapcsolattartás egyéb formáira, ahol a közös együttműködés megkerülhetetlen. A tágabb közösségi lét előszobájának tekinthető a család. Az egyén szocializációjának alapvető közössége a család, ebben a közegben tanulja meg a társas együttélés és együttműködés alapvető elemeit, melyek később folyamatosan visszaköszönnek életében. A családdal való együttműködés, a családi támogatás minősége nem elhanyagolható az egyén és a közösség kapcsolatának viszonyában. A család támogató magatartása kedvezően befolyásolhatja az egyén viszonyát a közösséghez, másrészt a közösségi értékek az egyén családi környezetére is kedvezően hathatnak. Egyfajta egyensúlyi állapot megtalálása szükséges, hiszen amennyiben az egyik fél – akár a család, akár a közösség – megsínyli az egyén másfajta irányú tevékenységét, az a másik felet is negatívan érintheti.

Ahhoz, hogy egy társadalom jól működjön, elengedhetetlen a benne élő egyének integrációja. Egy egyént a társadalom közösségi szinten képes hatékonyan integrálni. Ahhoz, hogy ne legyen kiilleszkedett, közösségi aktivitás szükséges. A közösségi szerepvállalás segít az egyén elégedettségérzésének növeléséhez, melynek segítségével a társadalom hasznos tagjának érezheti magát.

„...nagyon jól együtt van ez a nagyon különböző iskolázottságú, különböző korú társaság. Mindenkinnek megvan a maga feladata és aktívan részt vesznek benne. Mindenkinnek más, lehet, hogy az egyik rész csak a karácsonyi ünnepekre süti meg a süteményeket, mert hogy ő ahhoz ért, vagy a teremőrzést vállalja a falunapi kiállításon, vagy a pálinkafőző fesztiválon kínálják az érkezőket. Tehát mindenkinnek meg van a feladata” (Faluközösség, 53 éves).

Ahány közösségtípust ismerünk, legalább annyiféle motiváció, cél is elképzelhető, és legalább ennyiféle jelentéssel bírhat az adott közösség az egyén számára. Számos esetben csak közösségbe ágyazva érhetőek el a közösen kitűzött célok, olyanok, amelyek elérésére az egyén önmagában képtelen lenne.

„...elmondhatom, hogy nagyon sok látássérültnek tudtunk ez ügyben segítséget nyújtani, itt gondolok a pályázatokra, önálló segédeszközökre, nagyon sokan értek el eredményt pályázaton ..., mióta megalakult ... ez a körzeti csoport, akkor az utazás, fogyatékosági támogatást nagyon sokan megkapták, és ez mind annak köszönhető, hogy itt nálunk működik ez a csoport” (Gyengénlátók, 50 éves).

A közösségi lét idővel sokak számára az élet alapszükségletévé válik. Erről így vall az egyik interjúalany:

„Hát ide figyelj, valamilyen csapathoz tartozni kell. Nem elég a család, a család az egy magánélet, ez a szakszervezeti tagság viszont egy másabb, ez szélesebb körű alapokon nyugszik. Ez nem csak azt jelenti, hogy a családi életet bevihetem a szakszervezetbe, hanem a szakszervezeti életet is haza tudom ám hozni, mert nálunk például olyan lehetőségek is vannak még mindig, de természetesen nem csak nálunk, hanem a többi szakszervezetnél is gondolom, hogy például vannak ilyen kedvezményes üdülési lehetőségek, vannak olyan kedvezmények, amelyeket csak a szakszervezeti tagok kaphatnak, csak bizonyos szakszervezetek tagjai kaphatnak...” (Munkahelyi közösség, 48 éves).

Mást jelent azonban egy önszervező csoportba való tartozás a tagok számára, mint egy sportklub. Egy hagyományörző egyesület más értékekkel bír, mint egy

ifjúsági klub. Egy önégelező csoportban sokkal erősebben jelenhet meg a „mi” tudat, mint az előzőben, hiszen az egymásra utaltság jobban összekovácsolja a közösség tagjait.

A közösségekből való kimaradás, a kirekesztettség nagyon fájdalmas lehet az egyén számára. Az exklúzió fogalma a kitaszítottsággal, valamint az elszigetelődéssel hozható kapcsolatba, amikor az egyén egyáltalán nem, vagy csupán csekély mértékben veszi ki részét a társadalmi feladatokból. Ezen állapot gyakran összefüggésbe hozható a szegénységgel, valamint a kapcsolati háló meggyengülésével.

A közösségi „margóra” kerülés természetesen személyes okokkal is összefügghet. A közösségeknek gyakran a közös munkát akadályozó tagjaik is vannak, akik nem hagyhatóak figyelmen kívül a hatékonyság vizsgálatának szempontjából (Giddens, 2003).

„... Itt van például, hogy konkrétumot is mondjak, például ez ... , akit emlegettem és mondom vele kimondottan jóban vagyok, de neki is vannak néha olyan időszakai, amikor már azt szoktuk mondani, hogy na jól van, a ... megkettýent. Amikor teljesen izévé válik, teljesen passzívva válik, sőt ellenségesse bizonyos dolgokban, és akadémkoskodóva és mit tudom én, de ez nem tart nála sokáig és akkor utána megint nincs vele semmi baj évekig. De néha bejön egy-egy ilyen szezon és ... mondjuk nyilván másoknál is van ilyen, csak azt talán nem veszem észre, mert nem találkozok vele olyan gyakran, meg ugye nem én vezetem a kimutatást, hogy melyik tórán ki jön, ki nem jön, mert ugye ebből lehetne észrevenni, hogyha valakinek van ... baja, hogy akkor az kihagy sorozatban tórákat, aztán van a másikfajta izé, aki akadályoz, nem szándékosan, a ... sem szándékosan, nem mondom egy szóval sem, hogy direkt tesz keresztbe, csak hát vannak nehezebb időszakai, meg könnyebbek, hát ezt be kell látni, aztán van sajnos olyan tagunk is, aki sajnos szellemileg nem egészen komplett, hát aztán az tud azért csinálni marhaságot, a legnagyobb jóindulattal, mármint az ő saját legnagyobb jóindulatával és aztán evvel időnként rendkívüli módon fel tud bosszantani, de hát jó, ő is egy ember és most mit csináljon vele az ember, hát...” (Természetvédelmi).

Egyén és közösség: ami az interjúk alapján elmondható

A társakkal való kapcsolat döntően meghatározza az egyén közösségen belüli tevékenységét. A tagok életminőségére pozitív hatást fejt ki a közösséghez tartozás élménye. Valami olyan pluszt ad, amitől szívesen járnak el az összejövetelekre. A kölcsönös segítségnyújtás is alapvető jellemzője egy jól működő közösségnek. A beszélgetésekből világossá vált, hogy nem csupán közösségi keretek között

beszélhetünk kapcsolatokról, hanem ezen túlmenően is ápolnak kapcsolatot az egyének egymás között. Itt nagy szerephez jut a lokalitás, hiszen az egymáshoz közelebb élő tagok nagyobb eséllyel nyújtanak segítséget, illetve kapnak segítséget, mint azok, akik távolabb élnek egymástól. Nagyobb biztonságérzetet ad az egyéneknek az is, ha több közösségnek a tagja, hiszen a közösségi kapcsolatokat jobban tudja kamatoztatni, nagyobb valószínűséggel kap segítséget valamilyen felmerülő probléma esetén, mint azok az egyének, akiknek nincsen kiterjedt szociális hálójuk.

A közösségi célokat szolgáló témákon túl gyakran kerülnek elő társadalmi, gazdasági témák az összejöveteleken a vizsgált közösségek nagy részében. Ez segíti az eligazodást bonyolult világunkban. A tagok egymás között megbeszélik nézeteiket, könnyebben találnak megoldást közös és egyéni problémáikra.

Az ember igényli a közösségi létet, fontos, hogy legyen egy hely, ahol ismerik és szeretik, valamint, hogy visszajelzéseket kapjon és reflektálhasson más emberek véleményére, nézeteire. Szükség van olyan terepre, ahol elsajátíthatóak a társas együttélés formái, ahol az ember mások segítségével megismerheti önmagát és másokat, valamint olyan élményekben részesülhet, amelyek csak közösségi kapcsolatokban jelennek meg.

Amennyiben az adott közösség vidékre, esetleg külföldre is kiterjeszti kapcsolati hálóját, az nagyban szélesítheti az egyén látókörét: olyan helyekre juthat el, ahová egyedül vagy családi keretek között nem biztos, hogy sikerülne, valamint olyan jellegű információkhoz juthat, melyekhez hazai viszonyok között nem biztos, hogy lehetősége lenne. Emellett a közösségi kapcsolatok szerencsés esetben jól hasznosíthatóak a későbbiekben, legyen szó akár közösségi kapcsolatépítésről, kapcsolattartásról, segítségnyújtásról. A más közösségekkel való kapcsolat kialakítása és kapcsolattartás tovább növelheti az egyén biztonság – és komfortérzetét, felerősítheti az egyénben a „nem élek hiába, tartozom valahová” érzését. Ugyanez érvényes a különböző önszegélyező csoportokra, akik összetartozás és a közös munka híján képtelenek lennének mindazon források és eszközök beszerzésére, amelyekre közösségi tagként és csoportként képesek.

A közösség egyénre gyakorolt hatása más és más a különböző közösségeket vizsgálva. Egy olyan közösségben, ahol a fő szervező erő a sport, a mozgás szeretete, a közösségi kapcsolatok egyénre gyakorolt hatása egészen más, mint egy érdekvédelmi közösség esetében, ahol a közösség összetartozását egy olyan magasabb rendű cél képviseli, ami a közösség minden tagjának egyformán érdeke. Minden közösség esetében elmondható, hogy a domináns célok és funkciók mellett rendelkeznek olyan egyéb funkciókkal is, amelyek szintén fontosak a közösség és annak tagjai számára. Ezek az „egyéb” funkciók közösségtípustól függően igen eltérőek lehetnek. Egy sportklub esetében ilyen lehet az egészség-

megőrzés, önszegélyező egyesület esetében pedig az egymásnak nyújtott segítség. Egyesülettípustól függetlenül elmondható azonban, hogy minden közösség látsens funkciója a tagok biztonságérzetének fokozása. A hatékony működtetés és eredményes működés olyan többletet ad a közösségben részt vevőknek, amelyhez a tagság híján nem jutnának hozzá.